UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

M. DC. LXI. Coloniae Munatianae, 1661

Decima quarta causa. Improbat usuras post denam quarta voraces. Sex quæstiones decimæ causæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-62953

Visual Library

CAVSA XIV.

C*Anonici a cujuſdam eccleſia quaſtionem movent de pradiis: teſtes ex fratribus ſuis producunt: negotiatoribus pecuniam crediderunt, ut ex eorum mercibus emolumenta acceperent.*

1 *Hic primum quaritur, an liceat eis ſua repetere.*
2 *Secundò, an illi teſtes ſint audiendi.*
3 *Tertiò, an illud ſit uſuras exigere.*
4 *Quartò, an liceat clericis vel laicis à quolibet uſuras expetere.*
5 *Quintò, an eleemoſyna de uſuris fieri poſſint.*
6 *Sextò, an uſurarii pœnitentiam agere valeant, niſi, quod malè acceperunt, reſtituant.*

QVÆSTIO I.

Q*Vod autem ſua repetere non poſſint, facilè videtur poſſe probari. Ait enim Dominus in Evangelio:* b [*Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia qua habes, & da pauperibus.*] *Quia ergo iſti iter perfectionis arripiunt, non licet eis ſua habere. Multo ergo minus licet eis repetere: quia non debet repeti, quod poſſideri non licet.* ¶ *Item* c [*Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & in judicio tecum contendere, dimitte ei & pallium.*] ¶ *Item Apoſtolus in epiſt. ad Corinthios,* d [*Sacularia igitur judicia ſi habueritis, omninò peccatum eſt in vobis.*] ¶ *Item Gregorius* e *exponens* [*omnia mihi licent: ſed ego ſub nullius redigar poteſtate.*] *inquit.* [*Cum mens concepta deſideria ſubſequitur, ſervire rebus convincitur, quarum amore ſuperatur.*]

C. I. ¶ *Pro rebus tranſitoriis Epiſcopus provocatus non litiget.*

Item ex concilio Carthaginenſi IV. *cap. 19.*

EPiſcopus nec provocatus pro rebus tranſitoriis litiget.

Quia ergo generaliter perfectis prohibetur in judicio contendere, patet, quòd iſtis non licet ſtare coram judice. ¶ *His ita reſpondetur. Prohibetur perfectis in judicio ſtare, captando lucrum, ſed non evitando damnum. Vel aliter. Aliud eſt ſua poſſidere: aliud eſt communium procuratorem eſſe. Canonici non poſſident ſua: quia res Deo oblata non ſunt alicujus. Vtuntur enim rebus eccleſia, non ut ſuis, ſed tanquam ad diſpenſandum ſibi creditis. Vnde Proſper in lib. de vita contemplativa.* [*Sacerdos* f *cui diſpenſationis cura commiſſa eſt, &c.*] *require in cauſa ejus, à quo pro ingreſſu monaſterii pecunia exigebatur.* ¶ *Sicut ergo iſti non ſua poſſident; ita nec ſua repetunt; ſed res eccleſia, quarum procurationem gerunt. Similiter, quòd in judicio prohibentur contendere, ſic intelligendum eſt, videlicet, ut non ſibi ſtent coram judice, ſed aliis. Aliis autem coram judice aſtitiſſe, & pro eis judicem interpellaſſe nonnullos ſanctorum legimus. Hi autem non ſibi ſtant, ſed pauperibus, quorum neceſſitatibus profutura repetunt: & ita non prohibentur ſtare coram judice.* ¶ *Illud verò Evangelii.* [*Si quis abſtulerit tibi tunicam, &c.*] *non eſt pracipientis, ſed exhortantis.*

C. II. ¶ *Peccat qui ultra debitum exigit, non qui ſibi debita repoſcit.*

Unde Auguſt. *lib. 19. contra Fauſtum, c. 25.*

QVod debetur, etſi benignè dimittitur, non tamen iniquè reperitur. Peccat autem qui exigit ultra debitum: ideoque lex modum figens, pœnam talionis inſtituit. Sed tu eò longè es à peccato injuſti exactoris, quò omninò non exigis debitum: ideoque bonus magiſter g ait. Qui te percutit in unam maxillam, præbe ei & alteram; præſertim ne cogamur & ipſi reddere debitum ab eo, qui nullum habet debitum.

¶ *In aliquot vetuſtis exemplaribus capitulum hoc conjunctum eſt ſuperiori, & confectum eſt ex verbis B. Auguſtini, lib. 19. contra Fauſtum, c. 25. hinc inde acceptis, & interdum etiam immutatis. Quare praſtat integrum illud caput perlegere.*

Sic & catera accipias.

a *al. Clerici.* b *Matth. 19. Luc. 18. Marc. 10.* c *Matth. 5.* d *1. Cor. 6.* e *L. 5. moral. c. 8. ad 3. c. Iob.* f *Sup. 1. q. 2. ſacerdos.* g *Luc. 6. Matth. 5.*

C. III. ¶ *De eodem.*

Item *in lib. de ſancta virginitate* 1, *c. 14. & 15.*

QViſquis *a* præceptis non obtemperat, reus eſt, & debitor pœnæ. *& paulò poſt.* *b* ¶ Præcepto Domini non obedire, peccatum eſt: conſilio ſi uti nolueris, minus boni adipiſceris, non mali aliquid perpetrabis. *Item Hieronymus* c *lib. 1. contra Iovinianum.* Quod præcipitur, imperatur: quod imperatur, neceſſe eſt fieri: ſi non fiat, pœnam habet. *& j.* ¶ Vbi conſilium datur, offerentis arbitrium eſt: ubi præceptum, neceſſitas eſt ſervientis 2.

1 ¶ Virginitate] *Reſtituta eſt citatio ex Polycarpo. Antea citabantur,* ex ſermone Domini in monte.

2 ¶ Servientis] *Sequebantur hac verba,* vel obediat, vel imperantis, ut ei obediatur, *qua ſunt expuncta, auctoritate codicum vetuſtorum, & originalis.*

QVÆSTIO II.

D*E eo autem, quod quaritur, an de ſuis fratribus teſtes producere poſſint, multis auctoritatibus videtur eſſe prohibitum. Leges enim tam ſacrorum canonum, quàm ſacularium Principum prohibent adverſus aliquem* d, *teſtem de ſua domo produci. Contra ſe enim quiſque teſtari poteſt, pro ſe verò minimè. Quia ergo iſti producuntur, ut pro ſeipſis teſtimonium ferant, (Non enim utilitatis ſua eccleſia ſe penitus immunes arbitrantur futuros;) patet, quòd eorum vox in talibus non eſt audienda. Sed diſtinctio* e *hac, & teſtium examinatio in criminalibus cauſis ſervanda eſt; in civilibus autem non uſquequaque. In criminali enim cauſa non licet teſtem de propria domo produci, in civili autem pralatis eccleſia licet.*

C. I. ¶ *Clerici pro ſua eccleſia teſtimonium ferre poſſunt.*

Vnde Paſchalis II. *Guidoni Archiepiſcopo Vienmenſi, Apoſtolica ſedis legato ſcribit, dicens.*

SVper prudentia tua plurimùm admiramur, quòd in negotio beati Stephani, clericorum iſtorum acceptare nolueris teſtimonium. Diverſæ namq; ſunt ſpecies cauſarum: nec in omnibus cauſis crimina agitantur. In criminibus *f* ſiquidem, accuſatorum, & teſtium illa diſtrictio obſervanda eſt, quæ in canonibus continetur; ne qui ad probationem domeſtici aſſumantur. Cæterùm in poſſeſſionum, vel hujuſmodi negotiis hi potiſſimùm aſſumendi ſunt, qui eadem negotia tractaverunt, de quorum auditu & viſu hæſitatio eſſe non debeat. Si ergo iidem clerici idonei ſunt ad aſſertionem cauſæ illius, nullatenus removeantur: ſed ſicut aliis literis deliberatum eſt, inter S. Ioan. & S. Stephani canonicos, lis illa plenius decidatur.

Poteſt etiam intelligi aliter. Domeſtici ad probationem non admittantur, ut pro his videlicet, quorum ſunt domeſtici, teſtimonium ferant. Hi autem (ſicut ſuprà de actoribus, dictum eſt.) non pro domeſticis, ſed pro ea eccleſia, qua mater eſt omnium pauperum, teſtimonium dicant. In conficiendis autem inſtrumentis ſacularium negotiorum Presbyteri non vocentur ad teſtimonium: ſed ſi caſu contractui eos interfuiſſe contigerit, jubente Epiſcopo teſtimonium dicant.

C. II. ¶ *In conficiendis inſtrumentis ſacerdotes ad teſtimonium non vocentur.*

Vnde in ſynodo habita Roma ab Eugenio Papa II. *ſtatutum eſt, c. 13.*

QVanquam *g* ſacerdotum teſtimonium credibilius habeatur, tamen ipſi in ſæcularibus negotiis pro 1 teſtimonio, aut conficiendis inſtrumentis non rogentur: quia eos in talibus rebus eſſe non convenit. Si autem 2 eventu aliquo cauſæ interfuerint, & aliquid viderint, vel audierint, vbi nullæ idoneæ ſæcularium

a *Polyc. lib. 1. tit. 24.* b *Cap. 15.* c *in vulgatis erat. Greg. in epiſtol. ad Iovinianum.* d *alit. extraneum.* e *al. diſtrictio.* f *al. criminalibus.* g *Polyc. l. 4. tit. 31.*

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

inveniantur perſonæ; ne veritas occultetur, & malus ut bonus æſtimetur, in providentia proprii Epiſcopi ſit; ut aut coram ſe & competentibus judicibus, aut aliter honorificè veritatem *a* attollant.

1 ¶ Pro teſtimonio] *Sic eſt emendatum ex conciliis Eugenii II. & Leonis IV. & Polycarpo. Antea enim legebatur,* pro conficiendis inſtrumentis ad teſtimonium non rogentur.

2 ¶ Et ſi autem] *In conciliis ipſis, & Polycarpo legitur,* ſi enim eventæ cauſæ aliquid viderint, &c.

QVÆSTIO III.

Q*Vod autem præter ſummam emolumenta ſectari, ſit uſuras exigere,* Auguſtini *auctoritate probatur, qui in Pſalmum 36. ad verſ.* [*Tota die*] *ſcribit, dicens.*

C. I. ¶ *Qui plus, quàm dederit, accipit, uſuras expetit.*

SI *b* fœneraveris homini, id eſt, mutuam pecuniam tuam dederis, à quo aliquid plus, quàm dediſti, expectes accipere; non pecuniam ſolam, ſed aliquid plus quàm dediſti, ſive illud triticum ſit, ſive vinum; ſive oleum, ſive quodlibet aliud, ſi plus, quàm dediſti expectas accipere, fœnerator es; & in hoc improbandus, non laudandus.

C. II. ¶ *Quidquid ſupra datum exigitur, uſura eſt.*

Item Hieronymus *ſuper* c *Ezechielem, lib.6. ad c.18.*

PVtant *d* quidam uſuram tantùm eſſe in pecunia. Quod prævidens ſcriptura divina, omnis rei aufert ſuperabundantiam, ut plus non recipias, quàm dediſti. *Item ibid.* ¶ Alii pro pecunia fœnerata ſolent munuſcula accipere diverſi generis: & non intelligunt uſuram appellari, & ſuperabundantiam, quidquid illud eſt, ſi ab eo, quod dederint, plus acceperint.

C. III. ¶ *Quidquid ſorti accedit, uſura eſt.*

Item Ambroſius *in lib. de Tobia, c.14.*

PLerique *e* refugientes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia uſuras exigunt, ſed de mercibus eorum, tanquam uſurarum emolumenta percipiunt. Ideò audiant, quid lex *f* dicat. [Neque uſuram, inquit, eſcarum accipies, neque omnium rerum.] *Item paulò poſt.* ¶ Et eſca uſura eſt, & veſtis uſura eſt, & quodcunque ſorti accedit, uſura eſt; quod velis ei nomen imponas, uſura eſt. *Item paucis interjectis.* ¶ Si quis inſtaurandum convivium putat, ad negotiatorem mittit, ut abſynthiaci *g* 1 cupellam ſibi gratis deferat: ad cauponem dirigit, ut Picenum vinum, aut Tyriacum *h* requirat ad lanium, ut hilam *i* ſibi procuret, ad alium, ut poma ſibi adornet.

1 ¶ Abſynthiaci] *De hoc vino, quod tardam coctionem accelerat, ideoq; inſtaurandis conviviis aptum eſt, meminit Dioſcorides, lib.5. cap.49. Lampridius de Heliogabalo inquit,* & roſato, atque abſynthio *k* vulgus ad bibendum invitavit. *De hoc Alciatus parer. l.7. cap.ult.*

C. IV. ¶ *Quando amplius, quàm debetur, exigitur uſura eſt.*

Item ex concilio Agathenſi.

VSura *l* eſt, ubi amplius requiritur, quàm datur. Verbi gratia, ſi dederis ſolidos decem, & amplius quæſieris: vel dederis frumenti modium unum, & ſuper aliquid exegeris.

Ecce evidenter oſtenditur, quòd quidquid ultra ſortem exigitur, uſura eſt.

a *al. teſtificentur.* b *Sent.3. diſt.37. Ivo p.13. c.17.* c *Et ibi gl. ordi.* d *Sent. ibid. Ivo p.13. c.18. Pann. l.3. c.160.* e *Ivo p.13. c.26.* f *Deut.23.* g *al. abſynthiati.* h *al. theriacum.* i *al. vulvam.* k *fortaſſe abſynthiaco, aut abſynthiato.* l *Capit. l.1. c.225. Burch. l.2. c.126. Ivo p.6. c.208. Pann. l.3. c.161.*

QVÆSTIO IV.

Q*Vod verò nec clericis, nec laicis liceat uſuras exiger, pro... tur auctoritate Gelaſii, & aliorum.*

C. I. ¶ *A quæſtibus negotiationis clerici abſtineant.*

Ait enim Gelaſius Papa, *ſcribens Epiſcopis per Lucaniam & Siciliam, c. 17.*

CLerici *a* aut ab indignis quæſtibus noverint abſ... nendum; & ab omni cujuslibet negotiationis ... nio vel cupiditate ceſſandum, aut in quocunque gra... ſint poſiti, ſi ceſſare 1 noluerint, mox à clericalibus o... ficiis abſtinere cogantur.

1 ¶ Si ceſſare noluerint] *Hæc non ſunt in epiſtola, ... referuntur ſupr. diſtinct. 88. conſequens, ſed non ſunt expu... gloſſam.*

C. II. ¶ *Excommunicentur miniſtri, qui fœnerantur.*

Item ex concilio Agathenſi I. *quod confirmav... Papa Sylveſter, cap. 12.*

MIniſtri *b*, qui fœnerantur, placuit juxta formam ... vinitus datam eos à communione abſtinere.

C. III. ¶ *Qui volunt eſſe in clero, à ſtudio negotiationis abſtineant.*

Item ex concilio Tarraconenſi, *c.1.*

CAnonum *c* ſtatutis firmatum eſt, ut quicunq... clero eſſe voluerit, emendi vilius, vel vende... rius ſtudio non utatur. Quòd certè ſi voluerit ... re, cohibeatur à clero.

C. IV. ¶ *Alienetur à clero, uſuras, aut ſuperabundantiam exigens.*

Item in concilio Martini Papæ, *c.61.*

I. SI quis oblitus timorem Domini, & ſanctam ſcrip... ram, quæ dicit: *d* [Pecuniam ſuam non de... uſuram] poſt hanc cognitionem magni 1 concil... neraverit, & centeſimas exegerit, aut ex quolib... tio turpe lucrum quæſierit, aut per diverſas ſpe... vel frugis, vel cujuslibet rei emendo, vel vend... qua incrementa ſuſceperit, de gradu ſuo dejec... habeantur à clero.

1 ¶ Magni concilii] *Sic loquitur Martinus ... quoniam hanc ſententiam accipit ex capite 17. concilii Nicæ... citatur. ℣. ead. c. quoniam & in duobus vetuſtis Gratiani ... ribus, poſt hoc continuò illud ſubjungitur.*

C. V. ¶ *Pro pecunia, quam clericus mutuo dedi... juſto pretio ſpecies accipere poteſt.*

Item ex concilio Tarraconenſi, *c.3.*

II. SI *e* qui clericus ſolidum in neceſſitate pr... hoc de vino, vel frumento accipiat, quod m... di cauſa tempore ſtatuto decretum fuerit ven... Cæterùm ſi ſpeciem non habuerit neceſſariam, ... quod dedit, ſine illo augmento recipiat.

C. VI. ¶ *Clericus non accipiat plus quàm commodavit.*

Item ex concilio Carthaginenſi *f* III. *cap. 16.*

NVllus *g* clericorum amplius recipiat, quàm c... accommodaverit: ſi pecuniam, pecuniam acc... ſpeciem eandem, quantum dederit, accipiat: & q... quid aliud tantum, quantum dederit, accipiat.

C. VII. ¶ *Etiam laicis uſura damnabili... eſt.*

Item Leo Papa, *epiſt. c.3.*

a *Diſtinct.88. conſequens. §. proinde. Ivo p.13. c.21.* b *D... niſtris.] orig. Ivo p.13. c.10.* c *Burch. l.2. c.122. Ivo p.13. c... p.6. c.197.* d *Pſ.14.* e *Ivo p.6. c.369. & p.13. c.14. Pan... c.159.* f *In vulgatis erat, Agathenſi 3.* g *Anſ. l.7. c.115. ... lib.2. c.124. Ivo p.6. c.198. & p.13. c.9. Pann. l.2. c.158. Rab. ... c.32. & in concil. Aquiſgr. c.62. Polyc. l.4. tit.41.*

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

NEc *a* hoc quoq; prætereundum eſſe duximus, quoſdam lucri turpis cupiditate captos, uſurariam exercere pecuniam, & fœnore velle diteſcere. Quod nos, non dicam in eos, qui ſunt in clericali officio conſtituti, ſed in laicos cadere, qui Chriſtianos ſe dici cupiunt, condolemus. Quod vindicari acrius in eos qui fuerint confutati, decernimus, ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

C. VIII. ¶ *Ejiciantur à clero turpia lucra ſectantes.*

Item ex Nicæno concilio *b*, *c.17.*

QVoniam multi clerici, avaritiæ cauſa turpia lucra ſectantes, obliti ſunt divini præcepti, quo dictum eſt: *c* [Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram.] fœnerantes, centeſimas exigunt; ſtatuit hoc ſanctum concilium, ut ſi quis inventus fuerit poſt hanc definitionem uſuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra ſectari, vel etiam ſpecies frumentorum ad ſeſcuplum dare, omnis, qui tale aliquid conatus *d* fuerit ad quæſtum, dejiciatur à clero, & alienus ab eccleſiaſtico habeatur gradu.

¶ *Suprà diſt. 47. hic idem canon affertur ex verſione Dionyſii, qui nunc ex priſca, quæ eſt in collectione Iſidori.*

C. IX. ¶ *Turpe lucrum ſequitur, qui minus emit, ut plus vendat.*

Item Iulius Papa.

QVicunque *e* tempore meſſis, vel vindemiæ, non neceſſitate, ſed propter cupiditatem comparat annonam vel vinum, verbi gratia, de duobus denariis comparat modium unum, & ſervat uſque dum vendatur denariis quatuor, aut ſex, aut amplius, hoc turpe lucrum dicimus.

¶ *Caput hoc ad Burchardum & Ivonem part.6. cap.261. & in Pannormia citatur ex decretis Iulii Papæ uſurariis miſſis. Verùm idem Ivo part.13. cap.21. citat ex capitularibus, quorum lib.1. c.131. habetur.*

C. X. ¶ *Rapinam facit, qui uſuram accipit.*

Item Ambroſius *in libro de bono mortis, c.12.*

SI quis uſuram acceperit, rapinam facit, vita non vivit.

C. XI. ¶ *Non minus crudelis eſt, qui pauperem trucidat fœnore, quàm qui diviti aliqua rapit.*

Item Auguſtinus *ad Macedonium, epiſt.54.*

QVid *f* dicam de uſuris, quas etiam ipſe leges & judices reddi jubent? Aut crudelior eſt, qui ſubtrahit aliquid, vel eripit diviti, quàm qui trucidat pauperem fœnore? Hæc atque hujuſmodi malè utique poſſidentur: & vellem ut reſtituerentur: ſed non eſt, quo judice repetantur. Iam verò, ſi prudentes intueamur quod ſcriptum *g* eſt: [Fidelis hominis totus mundus divitiæ ſunt: infidelis autem, nec obolus:] nonne omnes, qui ſibi videntur gaudere licitè conquiſitis, eiſque uti neſciunt, aliena poſſidere convincimus? Hoc enim certè alienum non eſt, quod jure poſſidetur: hoc autem jure, quod juſtè: & hoc juſtè, quod bene. Omne igitur quod malè poſſidetur, alienum eſt: malè autem poſſidet, qui malè utitur.

Porrò, à quo uſuræ exigendæ ſint, Ambroſius *teſtatur, dicens in libro de Tobia, c.15.*

C. XII. ¶ *Ab illo uſuram exigere poſſumus, cui jure nocemus.*

AB *h* illo uſuram exige, cui meritò nocere deſideras: cui jure inferuntur arma, huic legitimè indicantur uſuræ, quem bello vincere facilè non potes, De hoc citò potes centeſima vindicare te. Ab hoc uſuram exige, quem non ſit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui uſuram flagitat: ſine gladio ſe de hoſte ulciſcitur, qui fuerit uſurarius exactor inimici. Ergo ubi jus belli, ibi etiam jus uſuræ.

QVÆSTIO V.

1 ps QVòd verò eleemoſynæ non ſint faciendæ ex fœnore, vel uſuris, nec ex quolibet malè acquiſito, Auguſtinus teſtatur in libro de verbis Domini, ſerm.35.

C. I. ¶ *De uſuris eleemoſynæ fieri non poſſunt.*

NOlite *a* velle eleemoſynas facere de fœnore & uſuris.

C. II. ¶ *Oblatio de rapina reprobatur à Deo.*

Item Eccleſiaſtici 34.

IMmolans *b* ex iniquo, oblatio eſt maculata. *& infrà.* ¶ Dona iniquorum non probat altiſſimus, nec reſpicit in oblationes iniquorum: nec in multitudine ſacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Qui offert ſacrificium de ſubſtantia pauperum, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris ſui. Panis egentium, vita pauperis eſt. Qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum. Qui effundit ſanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres ſunt.

C. III. ¶ *Non eſt aliquid rapiendum divitibus, ut detur egenis.*

Item Auguſtinus *in lib. 50. homiliarum, hom.7.*

FOrtè aliquis hoc ſecum cogitat, & dicit: multi ſunt Chriſtiani divites, avari, cupidi, non habebo peccatum, ſi ſuum illis abſtulero, & pauperibus dedero. Vnde enim illi nihil boni agunt, mercedem habere potero, ſi ego eleemoſynas dedero. Etiam in hac re parcat unuſquiſque animæ ſuæ: quia hujuſmodi cogitatio ex diaboli calliditate ſuggeritur. Nam etiamſi totum tribuat pauperibus quod abſtulerit, addit potius peccata, quàm minuat.

C. IV. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* Hieronymus.]

NEmo qui *c* rapit, moriens, ſi habet unde reddat, ſalvatur. Si eos, quorum fuit, invenire non poterit, eccleſiæ, vel pauperibus tribuat.

¶ *Hæc & ſequens Palea abſunt à pleriſq; vetuſtis, etiam in quibus cætera eſſe ſolent. In uno autem habentur ſuprà, ead. q. 4. poſt c.* ſi quis uſuram.

C. V. ¶ *De eodem.* PALEA.

[*Item* Ambroſius.]

RApinam emere non licet, niſi ea intentione, ut cui eſt oblata, reddatur.

C. VI. ¶ *Furtum committit, qui inventum non reddit.*

Item Auguſtinus *in lib. 50.* d *homiliarum, hom. 9.*

SI *e* qui inveniſti, & non reddidiſti, rapuiſti: quantum potuiſti, feciſti. Quia plus non inveniſti, ideò non plus rapuiſti. Qui alienum negat, ſi poſſet & tolleret. *& paucis interjectis.* ¶ Deus cor interrogat, non manum.

C. VII. ¶ *Qui de rebus conceſſis, & bene quæſitis eleemoſynam impendit, illa placet Deo.*

Item Gregorius *lib.7. epiſt.110. ad Siagrium.*

ELeemoſyna *f* redemptoris noſtri oculis illa placet; quæ non ex illicitis rebus, & iniquitate conge-

a Burchard. lib.2. cap.123. Anſelm. l.7. c.149. Ivo part.6. c.65. b & in Aquiſgran. c.40. diſt.47. quoniam multi. Burch. l.2. c.12. Ivo p.13. c.8. c Pſal. 14. d al. commentus. e Capitul. l.1. c.131. Polyc. ibid. Burch. lib.2. c.127. Ivo p.6. c.201. & p.13. cap.21. f Polyc. l.6. tit.20. g Proverb.17. h ibi inquit.] orig. Ivo p.13. c.47.

a *Ivo p.13. c.16.* b *immolantis.*] *orig.* c *al. in rapina moriens.* d *Et ſerm.12. de verbis Apoſtol.* e *Polyc. l.6. tit.16.* f *Polyc. lib.2. tit.1. Pann. l.2. c.191.*

ritur, ſed quæ de rebus conceſſis, & bene acquiſitis impenditur.

¶ In epiſtola B. Gregorii, verbis hujus capitis proponuntur verba capitis, non eſt putanda, ſuprà, 1. q. 1.

C. VIII. *¶ Peccat, qui rem inventam non reddit.*

Item Hieronymus *in lib.* a *Levitici.*

MVlti ſine peccato putant eſſe, ſi alienum, quod invenerint, teneant: & dicunt, Deus mihi dedit, cui habeo reddere? Diſcant ergo peccatum hoc eſſe ſimile rapinæ, ſi quis inventa non reddat.

C. IX. *¶ Bonus uſus non juſtificat injuſtè quæſita.*

Item Auguſtinus *libr. de bono conjugali, cap. 14.*

NEque enim ſi agris iniquè ac perperam invaſis, ita quiſque *b* utatur, ut ex eorum fructibus largas eleemoſynas faciat, ideò rapinam juſtificat. ¶ Neque ſi alius ruri paterno, vel juſtè quæſito, avarus incumbat, ideò culpanda eſt juris civilis regula, qua poſſeſſor legitimus factus eſt. ¶ Nec tyrannicæ factionis perverſitas laudabilis erit, ſi regia clementia tyrannus ſubditos tractet. ¶ Nec vituperabilis ordo regiæ poteſtatis, ſi Rex crudelitate tyrannica ſæviat. Aliud eſt namque injuſta poteſtate juſtè velle uti: & aliud eſt juſta poteſtate injuſtè velle 1 uti.

1 ¶ Velle uti] *Poſt hæc verba apud B. Auguſtinum ſequitur ca. concubinæ, infrà, 32. q. 2.*

C. X. *¶ Cum alterius detrimento alteri ſubvenire non licet.*

Item Ambroſius *lib. 3. de officiis, c. 9.*

DEnique ſi non poteſt ſubveniri alteri, niſi alter lædatur, commodius eſt neutrum juvari, quàm gravari alterum. Ideoque in cauſis pecuniariis intervenire non eſt ſacerdotis: in quibus non poteſt fieri, quin frequenter lædatur alter, qui vincitur: quoniam interceſſoris beneficio ſe victum arbitratur. Sacerdotis eſt igitur nulli nocere, prodeſſe velle omnibus: poſſe autem ſolius Dei eſt.

C. XI. *¶ Eleemoſynæ & ſacrificia non placent Deo, quæ offeruntur ex ſcelere.*

Item Gregorius *in regeſto lib. 7. indict. 2. epiſt. 126. Recaredo Regi.*

SCriptum *c* eſt: *d* [Victimæ impiorum abominabiles Deo: vota juſtorum placabilia:] neque enim in omnipotentis Dei judicio, quod datur, ſed à quo detur, inſpicitur. Hinc eſt enim quod ſcriptum eſt: *e* [Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus: ad Cain autem, & munera ejus non reſpexit.] Dicturus quippe, quia Dominus reſpexit ad munera, præmiſit ſollicitè, quia reſpexit ad Abel. Ex qua re patenter oſtenditur, quia non offerens à muneribus, ſed munera ab offerente placuerunt 1. [Dona *f* quippe iniquorum non probat altiſſimus: nec reſpicit in oblationes eorum, nec in multitudine ſacrificiorum, eorũ propitiabitur peccatis.] *Item,* [Longè *g* eſt Dominus ab impiis: & orationes juſtorum exaudiet.]

1 ¶ Placuerunt] *Hucuſq; B. Gregorius, ſicut ſuprà, 3. q. 7. c. in gravibus. eſt notatum.*

Contrà in Exodo h *legitur, quòd filii Iſrael, exituri de Ægypto, à vicinis ſuis acceperunt mutuò vaſa aurea & argentea, ex quibus poſtea ædificaverunt tabernaculum Domino. His reſpondet* Auguſtinus i *in lib. quæſt. Exod. q. 39.*

C. XII. *¶ Non licet aliena rapere exemplo Iſraelitarum ſpoliantium Ægyptios.*

DIxit *k* Dominus ad Moyſem: [Petat vir à proximo, & mulier à proxima, vaſa aurea & argentea, & veſtem.] Non hinc quiſquam ſumendum exemplum putare debet ad expoliandum iſto modo proximum. Hoc enim Deus juſſit, qui noverat, quid quemque pati oporteret. Nec Iſraelitæ furtum fecerunt; ſed Deo jubenti miniſterium præbuerunt.

Item objicitur. Aliena rapere non eſt contra præceptum. Nullo ſiquidem Dei mandato rapina videtur prohibita. Sed nomine furti omnis illicita uſurpatio rei alienæ intelligitur.

C. XIII. *¶ Majoris pœna eſt violenter aliquid eripere, q[u]àm furari.*

Unde Auguſtinus *in eodem lib. q. 71.*

POenale *a* eſt occultè auferre: multò majoris pœnæ eſt viſibiliter eripere. Auferre ergo nolenti, ſive occultè, ſive palàm, habet præceptum ſuum. Furti 1 enim nomine benè intelligitur omnis illicita uſurpatio rei alienæ. Non enim rapinam permiſit, qui furtum prohibuit: ſed utiq; furti nomine in lege veteris teſtamenti ... nam intelligi voluit. A parte enim totum ſignificans, quidquid illicitè rerum proximi aufertur.

1 ¶ Furti enim] *Hæc ſunt verba B. Auguſtini, ... orationis ductu: quæ autem antecedunt, apud ipſum non ſunt ... ta. Integer locus B. Auguſtini de furto, & mœchia, habetur ... q. 4.* meretrices.

His auctoritatibus probatur, quòd neq; ex rebus inventis, ... malè conquiſitis, eleemoſynam quiſquam facere poteſt.

4 pars. *Sed* Auguſtinus *contrà teſtatur ſerm. 35. de ... Domini, dicens.*

C. XIV. *¶ De malè acquiſitis bonum fieri poteſt.*

QVi *b* habetis de malo, facite inde bonum ... non habetis de malo, nolite acquirere de malo ... bonus tu, qui bonum facis de malo, & cùm ... aliquid boni facere de malo, noli remanere tu ... Nummi tui convertuntur in bonum, tu autem ... nes malus?

Sed hoc multipliciter intelligitur. Facit enim de malo bonum ... reddit quod illicitè abſtulit. Nomine etiam mali, cura & ... mortalium exprimitur. De malo ergo bonum facit, qui ... diſpenſat, quod cum labore & ſollicitudine acquiſivit ... Evangelii. c *[Facite vobis amicos de mammona iniquitatis] ... ex malo acquiritur, quod ex turpi cauſa poſſidetur: ... thematicus ex arte, quam docet, vel ex futuris, quæ ... nulla lucratur. Quæ verò de malo ſic acquiruntur, ... ſunt converti. De peccato etiam aliqua nonnunquam ... quæ pauperibus juſtè erogantur.*

C. XV. *¶ Quæ malo acquiruntur, aliquando ... poſſunt expendi.*

Unde Auguſtinus *ad Macedonium, epiſt. 54.*

NOn *d* ſanè, quidquid ab invito ſumitur, ... sè aufertur. Nam plerique nec medico ... dere honorem ſuum, nec operario mercedem: ... men hæc quæ ab invito accipiunt, per injuriam ... unt, quæ potius per injuriam non darentur. ... ideò debet judex vendere juſtum judicium, ... rum teſtimonium, quia vendit advocatus juſtum ... cinium, juriſperitus verum conſilium. Illi enim ... utramque partem ad examen *f* adhibentur: ... parte conſiſtunt. Cùm autem judicia & teſtimonia ... nec juſta, nec vera vendenda ſunt, iniqua & falſa ... duntur: multò ſceleratius utique pecunia ſumitur, ... ſceleratè etiam, quamvis à volentibus, datur. Ille ... ſolet tanquam malè ſibi ablatam pecuniam repetere ... qui juſtum judicium emit: quoniam venale eſſe non ... buit. Qui verò pro iniquo judicio dedit, vellet ... repetere, niſi timeret, vel puderet emiſſe. Sunt alii ... ſonæ inferioris loci, quæ ab utraque parte non ... ter accipiunt, ſicut officialis, & qui *g* amovetur, ...

a *Origenes hom. 4. ad c. 6. Levitici.* b *al. quiſquam.* c *3. q. 7. in gravibus.* d *Proverb. 15.* e *Geneſ. 4.* f *Eccleſiaſt. 34.* g *Proverb. 15.* h *Exod. 3.* i *Paulò aliter in orig.* k *Burch. l. 11. c. 53. Ivo p. 13. c. 2.*

a *32. quæſt. 4. meretrices. Sent. 3. diſt. 37. Burch. ... p. 13. c. 3. Polyc. l. 6. tit. 16. Anſ. l. 11. cap. 109.* b *Ivo p. ...* c *Luc. 16.* d *Polyc. l. 6. tit. 20.* e *Sup. 11. q. 3. non ... mina.* g *à quo.] orig.*

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

admovetur officium. Ab his extorta per immoderatam improbitatem, repeti ſolent: data 1 per tolerabilem conſuetudinem, non ſolent: magiſque reprehendimus, qui talia inuſitatè repetiverunt, quàm qui ea de more ſumpſerunt: quoniam multæ neceſſariæ perſonæ rebus humanis vel invitantur hujuſmodi commodis, vel tenentur. ¶ Iſti, ſi viam vitæ mutaverint, aut excellentioris conſcenderint ſanctitatis gradum, facilius ea, quæ hoc modo acquiſierunt, tanquam ſua pauperibus largiuntur, quàm eis, à quibus accepta ſunt, tanquam aliena reſtituant. Qui verò contra jus ſocietatis humanæ furtis, rapinis, calumniis, oppreſſionibus, invaſionibus abſtulerit, reddenda potius, quàm donanda cenſemus, Zachæi *a* publicani Evangelico exemplo.

1 ¶ Data per tolerabilem conſuetudinem, non ſolent] *Addita ſunt hæc ex originali, ſine quibus ſequentia non ſatis conſtabant.*

QVÆSTIO VI.

1 ps *QVod verò pœnitentia agi non poſſit, niſi res aliena reddatur, teſtatur* Auguſtinus *ad Macedonium, epiſtola 54.*

C. I. ¶ *Pœnitentia non agitur, ſi aliena res non reſtituatur.*

SI *b* res aliena, propter quam peccatum eſt, cùm reddi poſſit, non redditur, non agitur pœnitentia, ſed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: ſed, ut dixi, cùm reſtitui poteſt. Plerunque enim qui aufert, amittit, ſive alios patiendo malos, ſive ipſe vivendo: nec aliud habet, unde reſtituat. ¶ Huic certè non poſſumus dicere, redde quod abſtuliſti, niſi eum habere credimus, & negare. Vbi quidem ſi aliquos ſuſtinet cruciatus à repetente 1, dum exiſtimatur habere quod reddat, nulla eſt iniquitas: quia etſi non eſt, unde reddat *c* ablatam pecuniam, meritò tamen, dum eam per moleſtias corporales reddere *d* compellitur, peccati, quo malè ablata eſt, pœnas luit. ¶ Sed inhumanum non eſt, etiam pro talibus intercedere, tanquam pro reis criminum, non ad hoc, ut minimè reſtituantur aliena; ſed ne fruſtra homo in hominem ſæviat. *& paulò poſt.* ¶ Illud verò fidentiſſimè dixerim, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne malè ablata reſtituat, & qui ad ſe confugientem (quantum honeſtè poteſt) ad reſtituendum non compellit, ſocium eſſe fraudis & criminis. Nam miſericordius opem noſtram talibus ſubtrahimus, quàm impendimus. Non enim opem fert, qui ad peccandum adjuvat 2, ac non potius ſubvertit atque opprimit. Sed nunquid ideo nos aut exigere, aut ad exigendum tradere, vel poſſumus, vel debemus? Agimus quantum Epiſcopalis facultas dat *e*, & humanum quidem nonnunquam, ſed maximè ac ſemper divinum judicium comminantes. Nolentes autem reddere, quos novimus, & malè abſtuliſſe, & unde reddant habere arguimus, increpamus, obteſtamur *f*, quoſdam clàm, quoſdam palàm, ſicut diverſitas perſonarum diverſam videtur poſſe recipere *g* medicinam.

1 ¶ Repetente] *Sic eſt emendatum ex codice epiſtolarum Vaticano, & editione Antverpiana cum antea legeretur,* repente.

2 ¶ Adjuvat] *Quæ ſequuntur, emendata ſunt ex codicibus epiſtolarum impreſſis, & manuſcriptis. Antea legebatur,* qui ad peccandum adjuvat, ac non potius adjuvat, ſed obviat ſubvertendo, atque opprimendo. *Gloſſa autem optimè convenit in vocem,* adjuvat, *ſuo loco poſitam.*

a *Luc. 19. Sequitur apud B. Auguſt. c. quid dicam ſup. ea. q. 4.* b *Polyc. l. 6. tit. 20. Ivo p. 13. c. 4. & p. 15. c. 25.* c *al. luat.* d *al. redhibere.* e *datur.] orig.* f *& deteſtamur.] orig.* g *al. velle accipere.*

2 pars. *Si verò rem alienam quis conſecraverit, non eandem, ſed æſtimationem ejus reſtituere debet.*

C. II. ¶ *Qui rem alienam conſecrat, ejus æſtimationem reſtituat.*

Vnde Gregorius *lib. 7. indict. 2. epiſt. 58. Fantino defenſori.*

COmperimus nullam extitiſſe cauſam, pro qua res Iudæorum 1 potuiſſent rationabiliter occupari, atq; eas eſſe inconſultè ac temerè conſecratas. Idcircò experientiæ tuæ præcipimus, ut quia, quod ſemel conſecratum eſt, in eis non valet ultrà reſtitui, ſtudii tui ſit, ut ipſe Epiſcopus debeat pretium dare.

1 ¶ Iudæorum] *Repoſita eſt hæc dictio ex epiſt. B. Gregorii, ut intelligatur facilius, quo referantur ea, quæ in hoc capite continentur: ac nonnulla etiam alia ſunt emendata.*

3 pars. *Pro malis autem apud Principes eccleſia debet intercedere, non eos temerario auſu defendere.*

C. III. ¶ *Eccleſia pro malis intercedat, non eos temerario auſu defendat.*

Vnde Gregorius *Romano defenſori, lib. 7. indict. 2. epiſt. 24.*

HI *a* qui in furtis publicis implicati ſunt, à nobis non videantur injuſtè defendi, ne opinionem malè agentium ex indiſcretæ defenſionis auſu in nos ullo modo transferamus: ſed quantum decet eccleſiam, admonendo, & verbum interceſſionis adhibendo, quibus valetis, ſuccurrite: ut & illis opem feratis, & opinionem ſanctæ eccleſiæ non inquinetis.

¶ *Infrà, 23. q. 5. reos. refertur ſumma hujus capitis, cùm hîc ſint propria verba B. Gregorii.*

4 pars. *Furtum autem non tam in quantitate rei, quàm in affectu furantis conſideratur.*

C. IV. ¶ *Non ſolùm in majoribus furtum committitur, ſed etiam in minoribus.*

Vnde Hieronymus *in epiſtolam ad Titum, ad c. 2.*

FVr *b* autem non ſolùm in majoribus, ſed etiam in minoribus judicatur. Non enim id quod furto ablatum eſt, ſed mens furantis attenditur. Quomodo in fornicatione non idcirco diverſa ſit fornicatio, ſeu mulier ſit pulchra aut deformis, ancilla aut ingenua, paupercula aut opulenta, ſed qualiſcunque illa fuerit, una eſt fornicatio; ita & in furto, quantumcunque quis abſtulerit, furti crimen incurrit.

¶ *Referuntur verba B. Hieronymi, nonnullis tamen omiſſis, & mutatis: quemadmodum etiam apud Burchardum & Ivonem.*

CAVSA XV.

QVidam ſacerdos c *in crimen carnis lapſus eſſe perhibetur, antequam ſacerdotalem benedictionem conſequeretur. Poſtquam verò ſacerdotium adeptus eſt, in furorem verſus quendam interfecit. Recuperata verò ſanitate, apud Epiſcopum accuſatur ab ea, cum qua lapſus eſſe dicitur. Epiſcopus autem die Dominico cauſam examinat. Sacerdos inficiatur crimen ſibi illatum: quorundam clericorum ſibi patrocinia quæret: illi verò non ſine pretio ſibi patrocinantur: tandem Epiſcopus confeſſionem quæſtionibus extorquet: demum ſolus & abſq; ſynodali audientia illum ſententia ferit.*

1 *Quæritur autem an ea, quæ mente alienata fiunt, ſint imputanda.*

2 *Secundò, an pro impenſis patrociniis liceat clericis munera exigere.*

3 *Tertiò, an ex mulieris confeſſione iſte ſit condemnandus.*

4 *Quartò, an die Dominico ejus cauſa ſit ventilanda.*

5 *Quintò, an ſibi neganti purgatio ſit deferenda.*

6 *Sextò, an ejus confeſſio cruciatibus ſit extorquenda.*

a *Polyc. lib. 6. tit. 16.* b *al. furtum. Polyc. ibid. Burch. lib. 11. c. 55. Ivo p. 13. c. 41.* c *al. clericus.*

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN